

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Станислав Димитров,

професор във Висшето училище по застраховане и финанси

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност **‘професор’**

на Висшето училище по застраховане и финанси

по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки,
професионалното направление 3.8 Икономика, научна специалност „Финанси, парично об-
ращение, кредит и застраховане“ (Застраховане и риск мениджмънт)

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 5 от 17.01.2025 г. и в интер-
нет-страницата на Висшето училище по застраховане и финанси, като кандидат участва доц.
д.н. Ирена Маркова.

1. Общо представяне на получените материали

Със Заповед № 151/13.05.2025 г. на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **‘професор’** във Висшето училище по застраховане и финанси по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионалното направление 3.8 Икономика, научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховане“ (Застраховане и риск мениджмънт), **обявен от Висшето училище по застраховане и финанси.**

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат, а именно **доц. д.н. Ирена Маркова.**

Представеният от доц. д.н. Ирена Маркова **комплект материали** на електронен вариант е в пълно съответствие с Правилника за условията и реда за заемане на академични длъжности във Висшето училище по застраховане и финанси, и включва следните документи:

- автобиография;
- копие на дипломата за притежаваната научна степен „доктор на науките“;
- документ за заеманата академичната длъжност „доцент“;
- монографичен труд с резюме;
- списък на публикациите след заемането на академичната длъжност „доцент“ и защитата за присъждане на научна степен „доктор на науките“ и екземпляри от тях;
- резюмета на български и английски език на публикациите след заемането на академичната длъжност „доцент“ и защитата за присъждане на научна степен „доктор на науките“;
- удостоверение за изисквания се стаж по чл. 33, ал. 1, т. 2;
- справка за ръководство на докторанти;
- справка за ръководство на проект във ВУЗФ;
- справка за изпълнението на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“;

- справка за оригиналните научни приноси в трудовете;
- справка за цитиранията (без автоцитиранията);
- справка за допълнителни показатели;
- служебна бележка за участие в национален проект;
- служебна бележка за участие в работна група;
- служебна бележка за разработване на лекционен курс;
- формуляр за съгласие за обработката на личните данни във връзка с участието в конкурса;
- удостоверение за идентичност на лице с различни имена.

Представените документи от кандидата доц. д.н. Ирена Маркова се характеризират с подреденост и пълнота.

2. Кратки биографични данни на кандидата

На основата на представените документи и по-конкретно на представената автобиография, може да се направи извод, че кандидатът доц. д.н. Ирена Маркова притежава значителен опит в научноизследователската дейност, в преподавателската дейност и в практиката. Доц. д.н. Ирена Маркова придобива последователно квалификация Икономист – финансист, специалност Финанси и кредит от Стопанска академия "Д. А. Ценов" Свищов от 1991 г., доктор по икономика от 2000 г., доцент от 2006 г. и доктор на науките от 2023 г.

Преподавателският опит на доц. д.н. Ирена Маркова включва автор и лектор по 13 дисциплини, сред които Основи на застраховането, Застрахователни продукти и застрахователен пазар, Вътрешен контрол, Приложен застрахователно-регулаторен риск мениджмънт, Инвестиционна политика и капиталов мениджмънт на застрахователното дружество, Управление на риска, Имуществено застраховане, Застрахователен маркетинг, Презастраховане, Контролинг в застраховането, Управление на риска в застрахователното дружество, Анализ на дейността на застрахователното дружество и Управление на риска и застраховане на културни и художествени ценности.

Доц. д.н. Ирена Маркова показва значителен опит в практиката, като някои от дейностите и позициите са Независим член на Управителния съвет на ЗД „МФГ Инс“ ЕАД от 09.02.2023 г. (сега ЗД „Инстинкт“ АД) и Независим член на Надзорния съвет на UBB-MetLife Insurance Company (2012 – 2018).

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

В допълнение на споменатото за кандидата в биографичните данни, прави впечатление активното участие на доц. д.н. Ирена Маркова в **управление на екипи и участие в изпълнение на проекти.**

Доц. д.н. Ирена Маркова е научен ръководител на **трима успешно защитили докторанти.**

Научната и научно-приложна дейност на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова може да се оцени като много добра, напълно съответстваща на изискванията по настоящия конкурс. В настоящата процедура за конкурс за „професор“ доц. д.н. Ирена Маркова **участва с 20 публикации**, както следва:

- 1 монография – хабилитационен труд;
- 1 статия и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация;
- 11 статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове;
- 5 студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове;
- 2 публикувани университетски учебник или учебник, който се използва в училищната мрежа.

Публикациите на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова имат ясни научни, научно-приложни и приложни приноси.

Добро впечатление прави обстоятелството, че кандидата успешно се справя да разработва както **самостоятелни изследвания, така и съвместно с други автори.**

Друг много положителен момент от научната дейност на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова е обстоятелството, че публикациите са както в различни **реномирани списания**, така и по повод на **научни конференции и кръгли маси**.

В допълнение, положителен атестат за качествата на автора е факта, че част от публикациите са на **чуждестранни езици – на английски език и на френски език**.

От съдържателна гледна точка, представената за целите на конкурса монография е много актуална. **Заглавието на монографията е “Космическо застраховане (предизвикателства, практики и решения)”**.

Монографията представлява задълбочено и актуално изследване върху един динамично развиващ се сегмент в рамките на застраховането, а именно застраховането на космически рискове. Авторът успява да представи по много добър начин спецификите на застраховането на космически рискове, да разгледа развитието на космическата икономика, да изведе фактори за развитие на космическото застраховане, да разгледа както теорията, така и практиката в областта на застраховането на космически рискове.

Актуалност и значимост на темата

Космическата икономика се развива **изключително динамично**. Като следствие много актуални са проблемите на финансите на тази икономика – участници, управление, финансиране, икономически ефекти, включително и застраховането на космическите рискове. В **българския контекст** този въпрос е актуален, тъй като компании от сектора на космическата икономика, държавни институции и застрахователни дружества се срещат с множество предизвикателства в управлението на рисковете, включително застраховането на космическите рискове.

Изследването е научно обосновано, подкрепено с **емпирични данни и анкетно проучване**, като предоставя конкретни изводи и препоръки за развитие на застраховането на космически рискове. Много значим принос на изследването е обстоятелството, че темата не е достатъчно изследвана в България, както и липсва достатъчно практика в областта, с което изследването ще допринесе за **развитието на теорията и практиката в застраховането на космически рискове в България**.

В изследването са приложени **традиционни научноизследователски методи, както и съвременни методи за анализ и оценка**. Примери за използвани методи са историческият и сравнителният метод, методът на анализа и синтеза. Също така приложени са индуктивният и

дедуктивният метод, статистически методи, методите на експертните оценки. За емпиричната част на изследването е приложен методът на анкетното проучване. Монографията съдържа **26 илюстративни инструменти** - 3 схеми, 3 таблици, 2 графики и 18 фигури. Авторът ясно и коректно е формулирал информационната основа и ограничителната рамка на изследването.

Използваните методи позволяват да се изведат теоретични и практически значими заключения относно състоянието и перспективите на застраховането на космически рискове.

Представената монография е с **обем 165 стр.** Монографията е подходящо структурирана. **Структурата** на изследването е Въведение, основно изследване в три глави, Заключение, Приложения, Терминологичен справочник, Списък на схеми, таблици и фигури, Списък на съкращенията, Литература.

Първа Глава е озаглавена „Състояние и развитие на космическата индустрия в световен мащаб“. Тази глава е структурирана в три точки. Обемът на тази глава е 27 страници. Разгледани са еволюционните изменения на космическата индустрия. Анализирани са законодателните основи и регулациите на космическата предприемчивост. Изследвани са териториалните и отраслеви измерения на космическата индустрия.

Втора Глава е озаглавена „Генезис и оценка на риска в космическото застраховане“. Тази глава е структурирана в четири точки. Обемът на тази глава е 42 страници. Разгледани са интегрирането на застрахователното покритие на космически рискове в бизнес компаниите и механизма на застрахователната защита и особености на космическото застраховане. Анализирани са профилът и значимостта на космическите рискове в контекста на застраховането. Изследвани са експертната оценка и тарифирането в застраховането на космически рискове.

Трета Глава е озаглавена „Възможности и предизвикателства пред космическото застраховане“. Тази глава е структурирана в четири точки. Обемът на тази глава е 34 страници. Разгледана е класификацията на застрахователните продукти, предназначени за космическата индустрия. Анализирани са иновационните решения и стратегическите ориентации на бъдещото развитие на космическите застрахователи. Изследвани са икономическите ефекти и значимостта на застрахователните продукти за космическата индустрия. Извършен е анализ на резултатите от проведеното анкетно проучване с оглед въздействията на космическото застраховане в корпоративния риск мениджмънт на космическите компании.

Основната изследователска теза е формулирана на стр. 12, а именно, „... *застраховането на космически рискове като елемент в корпоративния риск мениджмънт води до повишаване на икономическата стабилност на космическите дейности от една страна, и от*

друга – до повишаване на корпоративната сигурност в космическата индустрия“. Във връзка с формулираната изследователска теза, се представят три подтези. Основната теза и трите подтези са подходящо формулирани, отговарят на темата, изследваната проблематика, критичния анализ и изводите в изследването.

Авторът е провел **анкетно проучване** сред студенти от бакалавърска и магистърска степен на обучение във ВУЗФ, с оглед проучване на мнението им относно значението на застрахователната дейност за космическата индустрия и необходимостта от позициониране на теми и въпроси, свързани с космическото застраховане в обучението на анкетираните във ВУЗФ.

Монографията има висока практическа стойност не само за научните среди, но и за практиците – компании от сектора на космическата икономика, застрахователните компании, застрахователни посредници, финансисти, законодателни органи, регулаторни и надзорни органи, финтех компании и др. Авторът систематизира и извежда множество характеристики, фактори, особености, формулира конкретни препоръки за развитие на застраховането на космически рискове, като идентифицира ключови проблеми и възможни решения.

Сред най-ясните елементи на научно и научно-приложни приноси се открояват:

- Формулиране на предложения за управленски решения в областта на нормативната уредба и регулациите в космическия сектор във връзка със застраховането на космическите рискове.
- Поставянето на акцент на застраховането на космическите рискове като елемент на управлението на рисковете в компаниите и институциите, участници на пазара на космическите дейности.
- Формулиране на взаимните ефекти от развитието на космическата индустрия и иновациите в застраховането.
- Извеждане и систематизиране на перспективите за развитие и рисковете пред застраховането на космически рискове.
- Задълбочено изследване на икономическите ефекти, значимост и въздействия на космическото застраховане в корпоративния риск мениджмънт на космическите компании. Извършеното емпирично изследване по метода на анкетното проучване предоставя възможност на автора да валидира формулираните изследователски тези и подтези, както и да направи обобщения и да изведе изводи относно въздействието на космическото застраховане върху корпоративния риск мениджмънт на субектите в космическия сектор.

Тези предложения са добре аргументирани и могат да послужат като добра основа за развитие на застраховането на космическите рискове и в България.

Монографията „Космическо застраховане (предизвикателства, практики и решения)” е значим научен труд, който предлага задълбочен анализ на ключови проблеми в областта на застраховането на космическите рискове. Чрез богатата си методологическа основа и практически ориентираните си заключения, изследването допринася за по-доброто разбиране на процесите в развитието на космическата икономика, управлението на рисковете и застраховането на космическите рискове.

Въз основа на представената информация относно изпълнение на национални минимални изисквания съгласно ЗРАСРБ и Правилника за приложението му, може да се направи извод, че кандидатът доц. д.н. Ирена Маркова отговаря на съответните критерии, както следва:

- група „А“ – 50 точки при минимум 50 точки;
- група „В“ - 100 точки при минимум 100 точки;
- група „Г“ – 200 точки при минимум 200 точки;
- група „Д“ – 355 точки при минимум 100 точки и
- група „Е“ – 165 точки при минимум 100 точки.

Прави впечатление значителното превишение на изпълнението на минималните изисквания по критериите в група Д.

4. Оценка на личния принос на кандидата

На основата на представената документация по процедурата на настоящия конкурс мога да направя обоснована оценка за наличието на ясен личен принос на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова в съответните публикации, и в пълна степен формулираните приноси и получени резултати, са нейна лична заслуга.

5. Критични забележки и препоръки

Нямам съществени принципни или формални критични забележки и препоръки към научните трудове и дейността на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова.

Мога да отправя препоръка доц. д.н. Ирена Маркова да задълбочи изследванията си в областта на застраховането, интердисциплинарни проблематики, свързани със застраховането и космическото застраховане.

Без да омаловажава безспорните достойнства на монографията, има няколко аспекта, които биха могли да бъдат доразвити относно изследваната проблематика, за да се увеличи още повече научната и практическата стойност на изследването. Един от тях е относно анкетното проучване. Разширяване на групите адресати на проучването е предпоставка за още по-добра представителност на резултатите. Включването на компании от сектора на космическата индустрия, застрахователни компании, застрахователни посредници, експерти от държавни органи ще допринесе за по-голяма достоверност и представителност, както и обогатяване на изводите на изследването.

6. Лични впечатления

Имам лични впечатления от кандидата доц. д.н. Ирена Маркова от 2009 г. насам, в качеството ѝ на преподавател във ВУЗФ и УНСС-София. Личните ми впечатления са изцяло положителни както за преподавателската, така и за научно-изследователската дейност на кандидата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от **кандидата доц. д.н. Ирена Маркова** отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ВУЗФ.

Кандидатът в конкурса доц. д.н. Ирена Маркова е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“, „доцент“ и „доктор на науките“. В работите на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова има оригинални научни и приложни приноси, които са получили признание като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от международни академични издателства. Теоретичните разработки на кандидата имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. **Научната и преподавателската квалификация на кандидата доц. д.н. Ирена Маркова е несъмнена.**

Постигнатите от кандидата доц. д.н. Ирена Маркова резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно съответстват на специфичните изисквания** на Правилника на ВУЗФ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна оценка** и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Академичния съвет на Висшето училище по застраховане и финанси за избор на **доц. д.н. Ирена Маркова** на академичната длъжност ‘професор’ във Висшето училище по застраховане и финанси по професионалното направление 3.8 Икономика, научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховане“ (Застраховане и риск мениджмънт).

30.05.2025 г.

Изготвил рецензията:

(проф. д-р Станислав Димитров)